

قرارداد بین‌المللی لیسانس تکنولوژی

(ورقه‌ی اختراع، علایم تجاری و دانش فنی)

مهدی انصاری*

چکیده

قرارداد انتقال تکنولوژی به موازات قرارداد لیسانس تکنولوژی اعم از ورقه اختراع، علایم تجاری و دانش فنی که متداول‌ترین راه انتقال تکنولوژی محسوب می‌شود، اهمیت بسیار بالایی پیدا کرده است. تحول صنعتی کشور ما نیز نیازمند کسب تکنولوژی و دانش فنی است که تنها راه مشروع و قانونی آن استفاده از قراردادهای بین‌المللی لیسانس است. در این نوشتار نگارنده درصدد تبیین عقد لیسانس و ویژگی‌های آن، قلمرو محدودیتهای این قرارداد را برشمرده و با اشاره به منافع و خطرات عقد لیسانس در پایان حقوق و تعهدات هر یک از طرفین این عقد را مورد بررسی قرار داده است.

واژه‌های کلیدی: انتقال تکنولوژی، عقد لیسانس، ورقه اختراع، دانش فنی.

مقدمه

بی‌تردید، یکی از مهم‌ترین راه‌های پیشرفت صنعتی کشورها، واردات تکنولوژی از کشورهای صنعتی و پیشرفته است و قرارداد لیسانس خالص‌ترین و متداول‌ترین قرارداد انتقال تکنولوژی محسوب می‌شود.

افزایش اعتماد و تکیه بر منابع تکنولوژی و جهانی‌کردن بازارها موجب افزایش چشم‌گیری در قراردادهای بین‌المللی لیسانس شده است (پالوت و زیلیسنکی، ۲۰۰۰، ص ۳). برای مثال، میزان تکیه‌ی شرکت‌ها به منابع تکنولوژی خارجی در ژاپن، از ۳ درصد در سال ۱۹۹۲ به ۸۴ درصد در سال ۲۰۰۱، و در کشورهای اروپایی، از ۲۰ درصد در سال ۱۹۹۲ به ۸۵ درصد در سال ۲۰۰۱ رسید.

از سوی دیگر، در برخی کشورها انتقال تکنولوژی از مهم‌ترین درآمدها محسوب می‌شود؛ برای مثال، در آمریکا در سال ۱۹۴۷، صادرات مالکیت‌های معنوی ۱۰ درصد، و در سال ۱۹۸۶، ۳۷ درصد بود و امروزه نیز به بیش از ۵۰ درصد رسیده است.

به طور کلی تأمین سرمایه از طریق تجارت مالکیت‌های معنوی، از دو راه صورت می‌گیرد: راه اول وارد کردن مالکیت صنعتی غیر محسوس در مال محسوس و مادی‌ای که می‌توان آن را تولید کرد و فروخت؛ و راه دوم انتقال مال معنوی به دیگری یا صدور اجازه‌ی استفاده از آن برای دیگری که خود محصول را تولید و در برابر، عوضی پرداخت کند که رویالتی^۱ نامیده می‌شود. برخی از کشورهای در حال توسعه، حقوق مالکیت معنوی را بسیار پرهزینه می‌بینند و انگیزه‌ای برای حمایت از آن ندارند؛ چرا که می‌توانند تکنولوژی دل‌خواه را رایگان به دست آورند؛ چنین دولت‌هایی به شهروندانشان اجازه می‌دهند که بدون پرداخت هزینه و از طریق تقلید، به تکنولوژی مورد نظر دست یابند. نرم‌افزارهای رایانه‌ای و محصولات پزشکی، بازارهایی هستند که سیاست مذکور در آنها به راحتی صورت می‌گیرد. این محصولات از لحاظ توسعه و پیشرفت بسیار خطرناک و از نظر تحقیقاتی پرهزینه‌اند، بنابراین تقلید از آنها بسیار زیاد است؛ در حالی که تقلیدکنندگان چنین محصولاتی، معمولاً نمی‌دانند که نرم‌افزارهای رایانه‌ای چگونه کار می‌کنند یا از محصولات پزشکی هم به خوبی سردر نمی‌آورند (گیکاس، ۱۹۹۵، ص ۲).

اما استفاده از قراردادهای بین‌المللی لیسانس، راه مشروع برای واردات تکنولوژی از

1. royalty

۲. این سیاست «free riding» نامیده می‌شود.

کشورهای خارجی و طریقه‌ای برای پیشرفت و توسعه‌ی صنعتی کشورهای در حال توسعه، به‌ویژه ایران است.

۱. کلیات

۱-۱. مفهوم عقد لیسانس

شکل بسیار قدیمی و شناخته‌شده‌ی عقد لیسانس، به ورقه‌ی اختراع مربوط می‌شود و در همین زمینه بود که نظریه‌ی عمومی قراردادهای لیسانس شکل گرفت؛ اگرچه در عمل، قراردادهای لیسانس علائم تجاری، صنعتی و غیره نیز وجود دارد (رویه، ۱۹۵۴، ص ۱۸۳). عقد لیسانس در قوانین ملی بسیاری از کشورها تعریف نشده است، ولی برخی از حقوق‌دانان آن را چنین تعریف کرده‌اند: «عقد لیسانس قراردادی است که به موجب آن مالک انحصاری یک حق بهره‌برداری، انتفاع از تمام یا بخشی از آن حقوق را به شخص دیگری واگذار می‌کند. چنین قراردادی غالباً به صورت معوض منعقد می‌شود و ذی‌نفع (لیسانس‌گیرنده) متعهد به پرداخت مبلغی پول می‌شود که معمولاً در قالب اقساط پرداخت می‌گردد» (همان).

برخی از حقوق‌دانان معتقدند که از تعریف فوق بر نمی‌آید که لیسانس‌دهنده با دادن لیسانس، حق منع و جلوگیری از استفاده‌ی دیگران را از دست می‌دهد، در حالی که طبق ماهیت حقوقی حق دارنده بر اختراع؛ واگذارنده، با دادن لیسانس، استناد به حق جلوگیری از استفاده را در برابر لیسانس‌گیرنده از دست می‌دهد (مریانو، ۱۹۷۹، ص ۱۲). به عبارت دیگر، واگذارنده باید استفاده‌ی لیسانس‌گیرنده از تکنولوژی‌اش را در مدت قرارداد، تحمل کند و لذا، ماهیت حقوقی تعهد لیسانس‌دهنده را به «تعهد تحمل» تحلیل کرده‌اند که محتوای تعهد، تسلیم واگذارنده است (چوان، ۱۹۹۰، ص ۲۷۵).

در تعریف قرارداد لیسانس ورقه‌ی اختراع گفته شده است: «قرارداد لیسانس ورقه اختراع عبارت است از قراردادی که دارنده، تمام یا بخشی از انتفاع از حق بهره‌برداری از اختراعش را در برابر پرداخت رویالتی به اشخاص ثالث واگذار می‌کند» (همان، ص ۳۰۱). از تعریف فوق مشخص می‌شود که با واگذاری حق انتفاع، دارنده، مالکیت اختراع را برای خودش حفظ می‌کند.

در تعریف قرارداد لیسانس علامت تجاری نیز می‌توان گفت: «قرارداد لیسانس علامت تجاری، قراردادی است که به موجب آن، دارنده‌ی علامت، به اشخاص ثالث اجازه می‌دهد به منظور استفاده‌ی تجاری، آن را روی محصولاتشان درج کنند» (همان، ص ۱۰۸۱).

به طور خلاصه می‌توان گفت که عقد لیسانس از نوع قراردادهای اعطای امتیاز^۱ است که هیچ‌گونه مالکیتی در آن منتقل نمی‌شود و یک عقد عهدی است که نباید آن را با قراردادهای انتقال مالکیت^۲ اشتباه گرفت.

۱-۲. مفهوم دانش فنی^۳

تعریف‌های متفاوتی از دانش فنی ارائه شده است؛ برای مثال، یکی از حقوقدانان دانش فنی را چنین تعریف می‌کند: «معلومات فنی قابل انتقال به دیگری که برای عموم قابلیت دسترسی فوری و ورقه‌ای اختراع ندارد». این تعریف محتوا و ویژگی‌های دانش فنی (اطلاعات فنی - قابلیت انتقال - نداشتن ورقه‌ای اختراع دولتی) را بیان می‌کند (همان، ص ۵۸۸).

آقای پل ماتلی، دبیر انجمن بین‌المللی حمایت از مالکیت صنعتی، در گزارش سالانه‌ی مالکیت صنعتی، در تعریف دانش فنی گفته است: «دانش فنی عبارت است از دانش و تجربه‌ی حاصله که برای کاربرد عملی یک فن لازم است.» (UNECE، ۲۰۰۳، ص ۲۱).

در قواعد رقابتی راجع به توافقات، مربوط به انتقال تکنولوژی جامعه‌ی اروپا (UNECE، ۲۰۰۳، ۲۳۵/۰۴) دانش فنی چنین تعریف شده است: «دانش فنی به معنای یک سری اطلاعات عملی فاقد ورقه‌ی اختراع که در نتیجه‌ی تجربه و آزمایش به دست آمده و دارای سه وصف «سری»، «اساسی» و «معین» است. دانش فنی «سری»^۴ است به این معنا که عموماً شناخته شده نبوده، به راحتی در دسترس نیست؛ «اساسی»^۵ است به این معنا که حاوی اطلاعاتی است که برای تولید یا تهیه‌ی محصولات موضوع قرارداد، حتمی و اجتناب‌ناپذیر است؛ «معین و مضبوط»^۶ است به این معنا که باید (بین متعاقدین) به نحو جامع توصیف شود، به طوری که نشان دهد کارکردهای سری و اساسی را داراست (ماده‌ی ۱۱)؛ به عبارت دیگر، طوری باشد که اگر شخصی که آن اطلاعات در اختیار دارد اقدامات معقول و متعارفی را انجام دهد، سری بودن آن اطلاعات حفظ شود (ماده‌ی ۳۹ Trips).

دانش فنی برحسب اوضاع و احوال مختلف معانی گوناگونی دارد؛ مثلاً در مورد محصولات، عبارت است از تمام یا بخشی از اطلاعات فنی لازم برای طراحی، ساخت، استفاده، محافظت یا بازاریابی کالا و یا ترکیبی از این اعمال، و در مورد فنون و فرایندها،

1. concession

2. cession

3. know - how, savoir - faire

4. secret

5. substantial

6. identified

ممکن است حاوی تمام یا بخشی از اطلاعات فنی لازم برای طراحی و استفاده‌ی آنها باشد. اطلاعات فنی تشکیل‌دهنده‌ی دانش فنی برحسب موارد عبارت‌اند از:

۱. معرف‌ها: نمونه‌برداری‌ها، طرح‌های ثبت نشده، ماشین‌ها، دستگاه‌ها، قطعات یدکی و وسایل و لوازم خاص و غیره.

۲. مدارک فنی: فرمول‌ها، محاسبات، برنامه‌ها، اختراعات فاقد ورقه‌ی دولتی و غیره.

۳. دستورالعمل‌ها: یادداشتهای مربوط به طراحی، ساخت یا استفاده از محصول یا فرایندها، مدیریت فروشگاه، رهنمودهای اجرایی فنی، توضیحات تکمیلی ورقه‌ی اختراع، طرح خط تولید و شیوه‌های بازرسی و نظارت، تعیین نیروی انسانی و داده‌های مفید اقتصادی، مانند داده‌های مربوط به هزینه‌ها و غیره (UNECE، ۲۰۰۳، ص ۲).

در واقع می‌توان گفت دانش فنی وصف عملی یا صنعتی دارد؛ زیرا به معنای تجاری است که به وسیله‌ی مجموعه‌ی علوم غیرفنی ایجاد شده است و معمولاً همراه اختراع دارای گواهی‌نامه‌ی دولتی و یا در تکمیل آن به کار می‌رود و به همین دلیل است که در قراردادهای لیسانس اختراع، دانش فنی نیز منتقل می‌شود که به آن لیسانس مختلط دانش^۱ فنی گفته می‌شود؛ ولی اگر دانش فنی مستقلاً مورد معامله قرار گیرد نه در کنار قرارداد لیسانس اختراع یا علامت تجاری، در این صورت لیسانس خالص دانش^۲ فنی نامیده می‌شود.

انواع دیگر دانش فنی نیز وجود دارد؛ از جمله دانش فنی تجاری، که مهم‌ترین رکن قراردادهای فرانسیز است و موضوعش نه فنون صنعتی، بلکه فرایندهای تجاری و یا روش‌های مدیریتی است (پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۷۵۶).

مهم‌ترین رکن دانش فنی سرّی بودن آن است؛ زیرا امتیاز دانش فنی در این است که برای عموم قابل دسترسی نیست و هر چه دانش فنی سرّی‌تر باشد، ارزش اقتصادی‌اش بالاتر می‌رود. در واقع، مالیت دانش فنی در سرّی بودن آن است و اگر دانشی در شمار دانش‌های عمومی درآید، دیگر از لحاظ حقوقی پرداخت رویالتی و هزینه برای آن معنا ندارد. اما این ویژگی دانش فنی جنبه‌ی نسبی دارد. ممکن است دانشی برای برخی کشورها، شناخته شده باشد و در بعضی دیگر، مثل کشورهای جهان سوم، دانش جدیدی به شمار رود.

دیوان عالی فرانسه در سال ۱۹۶۶ به همین مناسبت به شایستگی از این نظریه دفاع کرده است؛ در این رأی می‌خوانیم: «با آگاه ساختن و ارائه‌ی فرایندها و فرمول‌ها به مؤسسه‌ای که

1. licence mixte

2. licence pure de savoir-faire

برای وی شناخته شده نبوده و نمی‌توانسته جز با صرف هزینه‌های تحقیقاتی فراوان و مخارج سنگین آن معلومات را به دست آورد، واگذارنده به طرف قرارداد خود یک امتیاز قابل محاسبه‌ای را ارائه کرده که پرداخت اقساط را توجیه می‌کند.» (چوان، ۱۹۹۰، ص ۵۹۲).

درباره‌ی ویژگی قابلیت انتقال دانش فنی، که استاد موسرون به آن اشاره کرده بود، باید گفت که این ویژگی به ما اجازه می‌دهد آن را از مهارت یک اجیر تفکیک کنیم؛ زیرا مهارت اجیر قابل انتقال نیست و توانایی‌های فنی موجود در یک فرد، منحصر به خود اوست و دانش فنی نیست (همان، ص ۵۹۱ و پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۷۵۸).

نکته‌ی دیگری که باید در مورد دانش فنی گفت این است که برخلاف اختراعات یا علایم تجارتي که دارای گواهی‌نامه‌ی دولتی یا مورد حمایت قوانین ملی یا بین‌المللی هستند، دانش فنی در قوانین ملی بسیاری از کشورها حمایت نشده و در قوانین بین‌المللی، تنها در مقررات Trips، از اطلاعات سرّی و محرمانه حمایت شده است و به جرأت می‌توان گفت که این سند بین‌المللی اولین سندی است که از اطلاعات سرّی حمایت کرده است.

مطابق ماده‌ی ۳۹ مقررات Trips، باید سه شرط در شخص حقوقی یا حقیقی وجود داشته باشد تا بتواند از افشاء، استفاده و یا تصاحب اشخاص دیگر از اطلاعات محرمانه جلوگیری کند:

۱. سرّی باشد (شناخته شده و قابل دسترسی نباشد)؛
 ۲. ارزش تجارتي داشته باشد؛
 ۳. طوری باشد که شخصی که اطلاعات سرّی را در اختیار دارد، بتواند با اقدامات معقول آنها را سرّی نگه دارد؛ به عبارت دیگر، اگر وی اقدامات متعارفی انجام دهد آن اطلاعات سرّی می‌ماند (UNCTAD/WTO، ۲۰۰۱، ص ۷).
- مهم‌ترین دلایلی که باعث شده است در برخی قوانین از دانش فنی حمایت نشود عبارت‌اند از:

۱. اختراع همیشه نمی‌تواند گواهی‌نامه‌ی دولتی کسب کند (عنصر اختراع کافی نیست، مثلاً جنبه‌ی نوع‌آوری ندارد).
۲. ممکن است دانش فنی تابع اختراع و فرع بر گواهی‌نامه‌ی اختراع باشد. تجربه‌ی حاصل از بهره‌برداری صنعتی یک اختراع، گاهی موجب کسب دانش فنی تکمیلی می‌گردد که گاهی می‌تواند ورقه‌ی اختراع بگیرد و گاهی هم نمی‌تواند.

۳. ممکن است دانش فنی، جانشین و مدلی برای گواهی‌نامه‌ی اختراع باشد، هنگامی که سرّی بودن بر امنیت حقوقی ترجیح داده می‌شود (UNECE، ۲۰۰۳، ص ۲).

۱-۳. قلمرو و محدودیت‌های عقد لیسانس

ممکن است در قرارداد لیسانس محدودیت‌هایی برای بهره‌برداری پیش‌بینی شده باشد که قلمرو و حدود استفاده از تکنولوژی را نشان می‌دهد. مهم‌ترین محدودیت‌هایی که ممکن است در قرارداد لیسانس پیش‌بینی شوند، عبارت‌اند از:

۱. **محدودیت زمانی:** می‌دانیم که حمایت از ورقه‌ی اختراع محدودیت زمانی و مکانی دارد که این امر مهم‌ترین استراتژی در مذاکره‌ی قراردادهای لیسانس ورقه‌ی اختراع است؛ برای مثال، عمر ورقه‌ی اختراع در قانون ایران، حداکثر ۲۰ سال است (ماده‌ی ۳۳ قانون ثبت علایم و اختراعات) و محدودیت مکانی نیز به این صورت است که اختراع تنها در سرزمینی که گواهی‌نامه‌ی دولتی را در آن گرفته است حقوق و تعهداتی ایجاد می‌کند و در کشورهای دیگر اثری ندارد (اصل سرزمینی بودن) (UNCTAD/WTO، ۲۰۰۱، ص ۶). لذا تعیین تاریخ دقیق انعقاد قرارداد یا شروع آن بسیار مهم است و می‌توان آن را از روز امضای قرارداد تعیین کرد یا ممکن است وابسته به تحقق شرایطی شود، خواه به منظور به دست آوردن یک تضمین اجرایی یا انجام برخی مطالعات فنی یا ممکن است مشروط به تأیید مقامات دولتی شود.

دومین جنبه‌ی تعیین مدت قرارداد، مربوط به تاریخ انقضای آن است که تعیین نادرست آن می‌تواند نتایج زیانباری داشته باشد؛ مثلاً اگر حمایت از ورقه‌ی اختراع ۲۰ سال باشد، بعد از این مدت، اختراع در قلمرو استفاده‌ی عمومی قرار می‌گیرد و اگر مدت قرارداد ۲۵ سال باشد، در این صورت، لیسانس‌گیرنده باید طبق قرارداد برای حمایت قانونی و انحصاری ۵ سال هزینه‌هایی را پردازد که دیگر وجود ندارند.

علاوه بر این، یکی از رویه‌های بسیار مفید در تنظیم قراردادهای انتقال تکنولوژی به صورت کوتاه مدت این است که یک مدت ابتدایی تعیین می‌شود که می‌تواند بنا به تحقق شرایط از پیش تعیین شده و منوط به آن که شروط قراردادی رعایت، و اهداف برآورده شوند، بعداً تجدید یا تمدید شود؛ زیرا انتقال تکنولوژی به مدت طولانی خطرناک است. بر فرض که لیسانس‌گیرنده نتواند در این مدت از تکنولوژی بهره‌برداری کند، واگذارنده در موقعیتی قرار می‌گیرد که بازار را به مدت زیادی از دست داده است. امتیاز قراردادهای کوتاه مدت ولی با شرط تجدید و اصلاح، در این است که هر یک از طرفین، یا در مقابل

تکنولوژی فریبنده یا در برابر واکنش ناامیدکننده‌ی بازار مصون می‌ماند (کریپر، ۱۹۹۰).

۲. محدودیت سرزمینی: حمایت از ورقه‌ی اختراع محدود به کشوری است که در آن کشور صادر شده است. اما ممکن است در قرارداد شرط شود که لیسانس گیرنده تنها در کشور مورد نظر حق بهره‌برداری از اختراع را دارد و بنابراین تولید یا فروش محصولات در خارج از آن کشور، جعل و تقلب است (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۳۳). گاهی این محدودیت در داخل یک کشور هم دیده می‌شود؛ یعنی ممکن است لیسانس‌گیرنده حق استفاده از اختراع یا دانش فنی را تنها در ایالت خاص یا نقطه‌ی خاصی از کشور مورد نظر به دست آورد. با وجود این، جز در صورت محدودیت قراردادی، فرض می‌شود که قرارداد لیسانس برای استفاده در تمام سرزمینی که لیسانس در آن داده شده، منعقد می‌شود (پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۶۴۹).

۳. محدودیت لیسانس برای مؤسسه یا شخص معین: اگر در قرارداد مقرر شود که اختراع، علامت تجاری یا دانش فنی تنها باید به وسیله‌ی شخص یا مؤسسه‌ی معین بهره‌برداری شود، استفاده‌ی شخص یا مؤسسه‌ای دیگر از آن اختراع یا علامت یا دانش فنی، جعل و تقلب محسوب می‌شود. در قرارداد انتقال دانش فنی، به خاطر سرّی نگه‌داشتن آن، حتی دسترسی برخی کارکنان ذی‌نفع هم محدود می‌شود و در قرارداد معین می‌شود که چه کارکنانی و به چه تعداد، حق دسترسی به دانش فنی مورد نظر را دارند.

۴. محدودیت راجع به حوزه‌ی استفاده: اگر اختراع، قابلیت استفاده و کاربرد در زمینه‌های مختلف را دارا باشد و لیسانس‌گیرنده بپذیرد که از فرایندی در کاربرد خاص و معینی استفاده کند، در صورت استفاده از آن در حوزه‌ای دیگر، مرتکب جعل و تقلب شده است (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۳۴ و UNECE، ۲۰۰۳، ص ۷).

حوزه‌ی استفاده از تکنولوژی باید دقیقاً در قرارداد معین شود و از استفاده‌های دیگر تفکیک گردد. با وجود این، در حوزه‌های دارای تکنولوژی‌های پیچیده، به احتمال زیاد، این تکنولوژی‌ها با محصولات لیسانس‌گیرنده مختلط می‌شوند و اگر استفاده‌های تکنولوژی به طور کامل شناخته نشده باشد، امکان تفکیک حوزه‌های استفاده، بسیار دشوار است و اگر حوزه‌ی استفاده از تکنولوژی، به درستی پیش‌بینی نشده باشد، ممکن است لیسانس‌گیرنده استفاده‌های پیش‌بینی نشده‌ای از تکنولوژی بکند و از سوی دیگر، برای صادرکننده خطرناک است که برای استفاده‌ی خاصی از تکنولوژی قرارداد ببندد؛ زیرا در صورتی که دریافت‌کننده استفاده‌های دیگری از آن ببرد، دیگر نمی‌توان از بابت آنها رویالتی دریافت کرد؛ چون پرداخت رویالتی منوط به استفاده در حوزه‌ی دیگری بوده است.

با وجود این، در صورت عدم تعیین حوزه‌ی استفاده از تکنولوژی، لیسانس‌گیرنده می‌تواند هر نوع استفاده‌ای از آن ببرد و به عبارت دیگر در صورت فقدان شرط محدودکننده در رابطه با حوزه‌ی استفاده، لیسانس‌گیرنده حق استفاده از تکنولوژی را در تمام حوزه‌ها دارد (پاین چود، ۲۰۰۲).

۵. **محدودیت کمی:** به این معنا که در قرارداد، حجم تولید محدود می‌شود و هر نوع تولید و فروشی بیشتر از میزان پیش‌بینی شده، جعل و تقلب است (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۳۴).

۶. **محدودیت‌های مربوط به اعمال بهره‌برداری:** حق لیسانس‌گیرنده نسبت به تکنولوژی انتقالی، ممکن است ناظر به ساخت، تولید، استفاده، عرضه و فروش باشد. اگر حق بهره‌برداری به یکی از حقوق مذکور محدود شود، در این صورت، محدودیت راجع به اعمال بهره‌برداری است. اگر ما از قراردادهای لیسانس انحصاری، ساده، کلی یا جزئی صحبت می‌کنیم، هر کدام از آنها هم ممکن است محدودیت‌های مذکور را داشته باشند (همان و جوان، ۱۹۹۰، ص ۲۵۸).

۷. **لیسانس ساده:** در این فرض، لیسانس‌دهنده حق واگذاری لیسانس‌های دیگر از همان نوع را به اشخاص ثالث حفظ می‌کند و خودش نیز می‌تواند از تکنولوژی موضوع عقد لیسانس بهره‌برداری کند (پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۶۴۹).

۸. **لیسانس انحصاری:** در قرارداد لیسانس انحصاری، واگذارنده متعهد می‌شود که در مدت اجرای قرارداد، لیسانس دیگری از همان نوع، به اشخاص دیگر واگذار نکند. بنابراین، حقوق قرارداد لیسانس انحصاری عبارت‌اند از:

الف) به لیسانس‌گیرنده اجازه‌ی به کارگیری تکنولوژی مورد نظر را می‌دهد؛
ب) لیسانس‌دهنده متعهد می‌شود حق استفاده از تکنولوژی مربوط را به دیگری واگذار نکند؛

ج) خود لیسانس‌دهنده نیز متعهد است در مدت اجرای قرارداد از آن تکنولوژی استفاده نکند.

باید توجه داشت که بین لیسانس انحصاری و لیسانس انفرادی^۳ هم تفاوت وجود دارد؛ به این صورت که در لیسانس انحصاری خود مالک نیز حق بهره‌برداری را از دست می‌دهد، در حالی که در لیسانس انفرادی، واگذارنده و مالک تنها از واگذاری لیسانس به اشخاص ثالث محروم می‌شود، اما خودش حق بهره‌برداری دارد (جردن، ۱۹۷۰، ص ۶۵۶۲).

1. licenc simple

2. licene exclusive

3. sole licensing

با وجود این، در مورد مفهوم لیسانس انحصاری اختلاف نظر وجود دارد. رویه، استاد فرانسوی، عقیده دارد که «در لیسانس ورقه‌ی اختراع و علامت تجاری، تنها حق انتقال واگذار می‌شود، اما این حق برای دارنده نیز حفظ می‌گردد.» (رویه، ۱۹۵۲، ص ۱۸۳). طبق این دیدگاه، قرارداد دادن امتیاز و انتقال مالکیت، دو قرارداد متفاوتند؛ در انتقال مالکیت، مالک از تمام یا بخشی از حقوق انحصاری خودش محروم می‌شود، ولی در قرارداد لیسانس (دادن امتیاز و اجازه‌ی استفاده)، تنها حق بهره‌برداری واگذار می‌شود، اما منعی وجود ندارد که طرفین به دلیل حکومت اصل آزادی قراردادی، بتوانند پیش‌بینی کنند که در عقد لیسانس انحصاری، مالک خودش نیز از بهره‌برداری محروم شود. با وجود این برخی از نویسندگان، برخلاف حقوق‌دانان، اعتقاد دارند که در لیسانس انحصاری، خود مالک نیز حق بهره‌برداری از تکنولوژی مورد نظر را از دست می‌دهد (پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۶۴۹).

در حقوق آلمان نیز در قرارداد لیسانس انحصاری، مالک از بهره‌برداری تکنولوژی مورد نظر محروم می‌شود؛ «زیرا در لیسانس انحصاری، لیسانس‌گیرنده جای‌گزین مالک می‌شود، نه این‌که در کنار او بهره‌برداری کند.» (رویه، ۱۹۵۲، ص ۱۸۵).

۹. لیسانس کلی و جزئی^۱: اگر قرارداد لیسانس شامل کلیت موضوع اختراع، علامت تجاری یا دانش فنی و در کل سرزمینی است که مورد حمایت قرار گرفته یا به آن تکنولوژی صادر شده باشد، لیسانس کلی است.

و اگر محدود به زمان و مکان شود یا محدودیتی راجع به حوزه‌ی استفاده و اعمال بهره‌برداری داشته باشد، لیسانس‌گیرنده حق بهره‌برداری از برخی کاربردهای دانش فنی یا اختراع را به دست می‌آورد که لیسانس جزئی نامیده می‌شود.

۴-۱. منافع و خطرهای قرارداد لیسانس

انتقال حقوق مالکیت‌های صنعتی از طریق عقد لیسانس هم برای صادرکننده و هم برای دریافت‌کننده‌ی تکنولوژی دارای منافع و خطرهای خاصی است که در ذیل به مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود:

۱. نفع و خطر برای لیسانس‌دهنده: بی‌تردید، مهم‌ترین هدف صادرکننده‌ی تکنولوژی، کسب منفعت است که با دریافت رویالتی محقق می‌شود و در صورتی هم که دریافت‌کننده

1. licence totale, licence partielle.

متعهد شود اطلاعات و پیشرفت‌های حاصل از تکنولوژی مورد نظر را به واگذارنده منتقل کند، واگذارنده امکان دست‌یابی به تکنولوژی جدید را می‌یابد و از صرف هزینه‌های تحقیقاتی جلوگیری می‌شود. بدین‌سان، اعطای لیسانس ممکن است برای در اختیار گرفتن بازار باشد که به طرق دیگر امکان‌پذیر نیست، خواه به دلیل کمبود منابع و خواه مشکلات ژئوپلیتیک؛ زیرا لیسانس بازاریابی بهتری فراهم می‌کند. استفاده از قرارداد لیسانس بهترین وسیله برای آزمایش یک بازار جدید است که توسط لیسانس‌گیرنده صورت می‌گیرد و وسیله‌ی آزمایش لیسانس‌گیرنده‌ای است که احتمالاً در آینده شریک تجاری واگذارنده خواهد بود. هم‌چنین استفاده از عقد لیسانس وسیله‌ای است برای تبلیغات مستقیم یا غیرمستقیم محصولات و راهی است برای قاعده‌مند کردن یک اختلاف؛ یعنی اگر کسی، به طور غیر قانونی و بدون رضایت مالک از تکنولوژی استفاده کند^۱، قرارداد لیسانس آن را مشروع می‌کند (پابن چود، ۲۰۰۲، ص ۴).

در موردی که مؤسسه‌ای برای برنامه‌ی تحقیقاتی و توسعه نیاز به سرمایه‌گذاری زیاد دارد، بهترین راه این است که با قرارداد لیسانس و دریافت رویالتی، پشتوانه‌ی سرمایه خود را افزایش دهد.

هم‌چنین می‌توان با انعقاد قرارداد لیسانس متقابل^۲، نتیجه‌ی تحقیقات انجام شده در کشور خارجی را به دست آورد و از هزینه‌ی تحقیقاتی صرفه‌جویی کرد.

در مواردی که صادرات محصولی به خارج از کشور ممنوع باشد، با انعقاد قرارداد لیسانس، واگذارنده از موانع قانونی رها می‌شود و در واقع به جای محصول، تکنولوژی آن محصول را صادر و در بازارهای خارجی نفوذ می‌کند (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۲۳).

گاهی انتقال تکنولوژی خطراتی هم برای صادرکننده به وجود می‌آورد که حتی ممکن است وی حق مالکیت صنعتی‌اش را نیز از دست بدهد؛ مثلاً، در انتقال علامت تجاری، ممکن است محصولات لیسانس‌گیرنده از استانداردها و کیفیت لازم برخوردار نباشد که همین امر باعث می‌شود لیسانس‌دهنده اعتبار و شهرتش را از دست بدهد؛ به همین دلیل، پیشنهاد می‌شود در قرارداد لیسانس علامت تجاری، شرط برخوردار بودن محصولات از کیفیت حداقلی پیش‌بینی شود که می‌توان با بازرسی و نظارت بر محصولات لیسانس‌گیرنده از این خطر جلوگیری کرد. یا خطر افشا در انتقال دانش فنی که مهم‌ترین رکن آن سرّی بودن آن است، وجود دارد. یا ممکن است لیسانس‌گیرنده بعداً رقیب واگذارنده شود، که بهتر

است شرط عدم رقابت و رازداری در نظر گرفته شود.

۲. منافع و خطرات عقد ليسانس برای ليسانس‌گیرنده: شرکتی که کالای قدیمی تولید می‌کند و سیستم توزیع خوبی هم ندارد می‌تواند از طریق ليسانس دانش فنی، محصولات جدید بسیار سودمند و مفیدی تولید کند؛ به‌ویژه محصولات دارویی؛ هم‌چنین شرکت مذکور در صرف هزینه‌های مربوط به تحقیقات و توسعه صرفه‌جویی می‌کند و نیز زمان لازم برای پیشرفت در تولید یک محصول کم‌تر می‌شود. علاوه بر این، ليسانس‌گیرنده می‌تواند کمک‌های فنی یا پیشرفت‌هایی را که واگذارنده در مدت اجرای قرارداد به دست آورده، به کار گیرد. بدین سان است که ذی‌نفع برای استفاده از تکنولوژی پیشرفته و استفاده از آن در محصولاتی که آنها را تولید می‌کند یا افزایش می‌دهد، نیاز به قرارداد ليسانس دارد؛ برای مثال، تولیدکننده‌ی هواپیما به ليسانس زیادی نیاز دارد تا بتواند از تمام تکنولوژی‌های لازم در تولید هواپیما بهره‌گیرد.

برای شرکتی که نیاز به گسترش فروش محصولات خود در کشورهای خارجی داشته باشد، کسب ليسانس علامت تجاری مفید است و در مواردی که در مقررات گمرکی واردات محصول خاصی ممنوع باشد، از طریق قرارداد ليسانس تکنولوژی می‌توان آن محصولات را در داخل تولید کرد و از منع قانونی خلاص شد (همان، ص ۲۴).

انتخاب ليسانس‌دهنده بسیار مهم است، زیرا ليسانس‌گیرنده باید مطمئن شود که تکنولوژی منتقل شده کافی است و واگذارنده کمک‌های فنی را هم به وی منتقل خواهد کرد. نفع ليسانس‌گیرنده در این است که قرارداد ليسانس انحصاری منعقد کند تا از خطر شدید رقابت رها شود.

از مهم‌ترین معایب انتقال تکنولوژی و قرارداد ليسانس برای ليسانس‌گیرنده این است که موجب وابستگی به کشور صادرکننده می‌شود؛ زیرا از آن‌جا که معمولاً کشورهای توسعه‌یافته برای انتقال تکنولوژی به کشورهای در حال توسعه نوعی حسادت دارند، اولاً، از انتقال تمام و کمال تکنولوژی به این کشورها خودداری می‌کنند و ثانیاً، هدف آنها وابستگی هر چه بیشتر کشورهای جهان سوم است و ممکن است پس از انتقال تکنولوژی، از ارائه‌ی کمک‌های فنی یا مواد اولیه‌ی لازم، به‌ویژه در موردی که آن مواد تنها در اختیار انحصار صادرکننده باشد، خودداری کنند تا این کشورها در آینده رقیب خودشان نشوند؛ بنابراین، خطر وابستگی سیاسی مهم‌ترین عیب قراردادهای ليسانس تکنولوژی برای ليسانس‌گیرنده است.

۳. خطرهای خاص ليسانس دانش فنی: یکی از خطرهای مهم در قراردادهای ليسانس

دانش فنی مربوط به مرحله‌ی مذاکرات مقدماتی است؛ زیرا ممکن است لیسانس‌گیرنده در همان مراحل به دانش و اطلاعات مورد نیاز خود دست یابد و دیگر حاضر به انعقاد قرارداد نشود؛ بنابراین، بهتر است هنگام مذاکره تنها به نتایج به دست آمده از دانش فنی مورد نظر اشاره شود و تعیین محتوای واقعی آن به بازرسی و نظارت از کارها و آثار واگذارنده پس از انعقاد قرارداد موکول شود.

یکی از راه‌هایی که طرفین می‌توانند سرّی بودن دانش فنی را در مذاکرات حفظ کنند این است که هیچ نوع اطلاعات محرمانه‌ای به دیگری ندهند، ولی در هر صورت آنها باید بر سر موضوع خاصی به توافق برسند و همین امر ممکن است موجب انصراف لیسانس‌گیرنده از ادامه‌ی مذاکره شود. از طرف دیگر، لیسانس‌دهنده نیز می‌کوشد که اطلاعات کافی به طرف مذاکره بدهد تا او به انعقاد قرارداد تشویق شود، اما باید از ذکر جزئیات پرهیزد و اصل سرّی بودن را رعایت کند تا طرف مذاکره، رایگان به دانش فنی مورد نظر نرسد (UNECE، ۲۰۰۳، ص ۴).

از خطرهای دیگر لیسانس دانش فنی این است که قابل برگشت نیست یعنی نمی‌توان از لیسانس‌گیرنده خواست که آموخته‌های خود از دانش فنی را فراموش کند؛ به همین خاطر باید در قرارداد شرط شود که ذی‌نفع پس از انقضای قرارداد، از دانش فنی استفاده یا آن را به دیگری منتقل نکند.

افشای سر و راز به وسیله‌ی ذی‌نفع یا کارکنان او خطر دیگری برای لیسانس‌دهنده است و لیسانس‌گیرنده نیز، چون هدفش رقابت است، می‌ترسد سر و رازش به دست رقبا بیفتد یا نتواند با استفاده از دانش فنی مورد نظر به نتایج دلخواه خود برسد؛ چون مبنا و معیار مطمئنی برای ارزیابی امتیازی که هدف و حوزه‌ی آن برای او ناشناخته است در اختیار ندارد.

۲. آثار قرارداد لیسانس

از آن‌جا که قرارداد لیسانس و به‌ویژه قراردادهای بین‌المللی لیسانس تابع اصل آزادی قراردادی و حاکمیت اراده است، تعهدات طرفین هم در قرارداد پیش‌بینی می‌شود؛ اما اگر تمام شرایط و تعهدات در قرارداد پیش‌بینی نشده باشد در این صورت، اگر قانون خاصی پیش‌بینی شده باشد، دادگاه، اختلاف را با توجه به قانون حاکم بر قضیه، حل و فصل خواهد کرد؛ برای مثال اگر قانون فرانسه حاکم باشد، قاضی فرانسوی مقررات قانون مدنی در مبحث اجاره را به عقد لیسانس سرایت می‌دهد؛ چون در حقوق فرانسه عقد لیسانس را به

عقد اجاره توصیف می‌کنند (چوان، ۱۹۹۰، ص ۳۰۱ و پل لود - دیولایی، ۱۹۹۹، ص ۶۲۸) و در حقوق مصر نیز چنین است، اما اگر قانون یکی از کشورهای کامن لو حاکم باشد، به دلیل این که در حقوق کامن لو عقد ليسانس را یک عقد مستقل می‌دانند، در فرض سکوت طرفین، دادگاه اراده‌ی آنها را از مقررات غیر تکمیلی استنباط، و قواعد عرف و انصاف را به کار خواهد گرفت (پابن چود، ۲۰۰۲). در حقوق ایران نمی‌توان ماهیت قرارداد ليسانس را به اجاره توصیف کرد زیرا قرارداد ليسانس یک عقد عهدی است در حالیکه در حقوق ما اجاره عقد تملیکی به شمار می‌رود و به نظر می‌رسد که قرارداد ليسانس در حقوق ایران نیز یک عقدی آزاد است و تابع ماده ۱۰ قانون مدنی بوده که تابع اصل حکومت اراده و آزادی قراردادی است و حقوق و تعهدات مابین نیز تابع اصل آزادی قراردادی است. در قراردادهای بین‌المللی ليسانس تکنولوژی که موضوع مقاله حاضر است، حقوق و تعهدات طرفین، در قرارداد پیش‌بینی می‌شود که به مهم‌ترین تعهداتی که ليسانس‌دهنده و ليسانس‌گیرنده در عقد ليسانس به عهده می‌گیرند و در برخی موارد، به حقوق ملّی برخی کشورها اشاره می‌شود.

۲-۱. تعهدات ليسانس‌دهنده

۲-۱-۱. تعهد به تسلیم

۱. **تعهد به انتقال ورقه‌های اختراع و دانش فنی تکمیلی یا اصلاحی:** سؤال این است که آیا ليسانس‌دهنده موظف است که ليسانس‌گیرنده را از اختراع‌های نهایی خود بهره‌مند سازد یا خیر؟ اگر چنین تعهدی در قرارداد پیش‌بینی شده باشد، طبیعتاً باید اجرا شود و معمولاً امروزه شرط انتقال اختراع‌های تکمیلی یا دانش فنی پیشرفته، به‌ویژه در قراردادهای بین‌المللی ليسانس، از شروط تیپ به شمار می‌رود و طرفین آن را پیش‌بینی می‌کنند. اما در فرض سکوت طرفین وضعیت چگونه است؟

مشکل عمده این است که متعاقدين، در قرارداد، مفهوم اختراع تکمیلی را تعریف نمی‌کنند و معلوم نیست که آیا منظور، اختراع یا فرایند جدیدی است که قابلیت صدور ورقه‌ی اختراع جدید را دارد یا نه و به طور کلی مفهوم «جدید بودن» را چگونه باید تفسیر کرد؛ زیرا اختراع تکمیلی گاهی می‌تواند ورقه‌ی اختراع دولتی بگیرد یعنی، شرایط اخذ گواهینامه دولتی مستقل را دارد و گاهی هم نمی‌تواند (رویه، ۱۹۵۲، ص ۱۷۷).

به نظر می‌رسد اختراع تکمیلی یکی از این سه وضعیت را دارد:

۱. اصلاح و تغییر نه کاملاً جدید، که نتواند ورقه‌ی اختراع مستقل بگیرد، اما می‌تواند

ورقه‌ی اختراع الحاقی بگیرد.

۲. اصلاح و تغییر کاملاً جدید، که می‌تواند ورقه‌ی اختراع مستقل داشته باشد، اما تنها به همراه اختراع اصلی قابل بهره‌برداری است.

۳. اصلاح و تغییر به کلی از اختراع اصلی قابل تشخیص است، هر چند هدف و قلمرو فعالیت طرفین همان است که در اختراع اصلی بود (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۹۰).

به نظر می‌رسد مفهوم نهایی یا تکمیلی در اختراع باید به مفهوم مضیق در نظر گرفته شود و بنابراین، اختراع تازه‌ای که بتواند به وسیله‌ی گواهینامه‌ی الحاقی اختراع حمایت شود نهایی یا تکمیلی است (چوان، ۱۹۹۰، ص ۳۱۹).

در پاسخ به سؤال اصلی باید بین موردی که اختراع تکمیلی قبل یا بعد از قرارداد باشد تفاوت گذاشت؛ زیرا در مورد اختراع‌های تکمیلی که قبل از عقد لیسانس کشف و حمایت شده باشند، واگذارنده به دلیل تعهد بر تسلیم مورد معامله که شامل فروع آن نیز می‌شود، باید آنها را منتقل کند (مواد ۳۵۶ و ۲۲۰ قانون مدنی)؛ اما در مورد اختراع‌های تکمیلی پس از انعقاد قرارداد لیسانس، حقوق دانان به یک نحو نمی‌اندیشند؛ پاره‌ای از حقوق دانان می‌گویند: تعهد کلی حسن نیتی که در انعقاد اجرای قراردادها وجود دارد، برای توجیه تعهد انتقال اختراع‌های تکمیلی کافی است و نیز با استناد به ماده‌ی ۲۲۰ قانون مدنی ایران (ماده ۱۱۶۵ قانون مدنی فرانسه) که مقرر می‌دارد طرفین نه تنها ملزم به مفاد قرارداد هستند، بلکه به کلیه‌ی نتایجی هم که به موجب عرف و عادت یا به موجب قانون از عقد حاصل می‌شود ملزم‌اند، اعتقاد دارند که واگذارنده باید اختراع‌های تکمیلی را نیز انتقال دهد. این نظریه در رویه‌ی قضایی و دکترین حقوقی مصر نیز پذیرفته شده است (سیرجانی، ۱۹۷۸، ص ۳۵۰-۳۵۱).

در مقابل برخی از حقوق دانان به نظریه‌ی مذکور انتقاد کرده‌اند و معتقدند که تنها اختراع‌های تکمیلی قبل از عقد لیسانس در تعهد لیسانس دهنده است و وی تعهدی به انتقال اختراع‌های تکمیلی بعد از انعقاد قرارداد ندارد (پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۶۴۰).

برخی دیگر از حقوق دانان با تکیه بر قصد مشترک طرفین عقیده دارند که «اگر از مفاد قرارداد معلوم شود که یک همکاری واقعی مورد نظر طرفین بوده، جز در صورت شرط مخالف، واگذارنده باید اختراع‌های تکمیلی را منتقل کند.» (چوان، ۱۹۹۰، ص ۳۱۲)؛ که به نظر می‌رسد به دلیل حکومت اراده‌ی طرفین در قرارداد لیسانس، بهترین شیوه‌ی تفسیر قرارداد، تکیه بر قصد مشترک طرفین است و چنین تعهدی را باید از قصد مشترک مابین استنباط کرد.

انتقال دانش فنی نیز ممکن است به طرق مختلف، مثل تسلیم یادداشت‌ها و نمونه‌برداری‌ها یا تسلیم شدن متعهد، یعنی حاضر شدن نزد ذی‌نفع، باشد و یا او قبول کند که ذی‌نفع را به حضور بپذیرد (همان، ص ۶۰۵). در انتقال دانش فنی، دستورالعمل‌ها و توصیه‌های عملی با استفاده از بازدید ساده‌ی لیسانس‌گیرنده یا نمایندگان او از آثار و کارهای واگذارنده منتقل می‌شود. بنابراین، در قرارداد، شرایط این بازدید، تاریخ و مدت آن، بازدیدکنندگان، توضیحات راجع به اسناد و مکان‌ها و نظیر آنها پیش‌بینی می‌شود. انتقال دستورالعمل‌ها ممکن است از طریق تعلیم کارکنان لیسانس‌دهنده کارکنان ذی‌نفع باشد که مکان و شرایط این تعلیمات باید پیش‌بینی شود. دانش فنی هم‌چنین از طریق انتقال اسناد و مدارک، بازدید از کارخانه‌ها و فعالیت‌ها با اجازه‌ی یادداشت‌برداری، فیلم‌برداری یا عکس‌برداری و غیره نیز منتقل می‌شود (UNECE، ۲۰۰۳، ص ۷).

از آن‌جا که تکنولوژی و به‌ویژه دانش فنی روز به روز در حال تحول و پیشرفت است، بهتر است در قرارداد لیسانس دانش فنی پیش‌بینی شود که لیسانس‌دهنده اصلاحات و پیشرفت‌هایی را که از تکنولوژی در مدت اجرای قرارداد به دست خواهد آورد به ذی‌نفع واگذار کند، خواه اصلاح اختراع باشد یا دانش فنی؛ زیرا عدم پیش‌بینی چنین شرطی در موردی که فن منتقل شده سریعاً بی‌استفاده می‌شود، باعث می‌گردد که قرارداد موضوع خود را از دست بدهد و دیگر پرداخت هزینه برای دانشی که در قلمرو علوم عمومی قرار گرفته بی‌معنا شود (پاین چود، ۲۰۰۲، ص ۸-۱۵ و ۲۸).

ممکن است تعهد به انتقال اختراع یا دانش فنی تکمیلی و پیش‌رفته از ناحیه‌ی لیسانس‌گیرنده باشد، به این صورت که لیسانس‌گیرنده در قرارداد می‌پذیرد که لیسانس‌دهنده را از آخرین پیشرفت‌های خودش در زمینه‌ی تکنولوژی مورد نظر بهره‌مند سازد (پالوت و زبلینسکی، ۲۰۰۰، ص ۲۱).

۲. ارائه‌ی کمک‌های فنی و آموزش‌های حرفه‌ای: در بسیاری موارد، لیسانس‌گیرنده تمام اطلاعات لازم را برای تسریع و پیشرفت موضوع تکنولوژی منتقل شده ندارد؛ بنابراین، ارائه‌ی کمک‌های فنی باید در قرارداد پیش‌بینی شود. بدین‌سان اگر موضوع قرارداد دانش فنی کاملاً تخصصی باشد و ذی‌نفع نیز در آن زمینه مهارت و تجربه‌ی لازم را نداشته باشد، طرفین می‌توانند توافق کنند که لیسانس‌دهنده، کارکنان و نیروی انسانی ذی‌نفع را آموزش

دهد تا در زمینه‌ی دانش فنی مورد نظر آگاهی‌های لازم را به دست آورند. در این صورت قرارداد باید حاوی شروطی در این زمینه باشد و در آن مکان تعلیمات، تاریخ و دوره‌ی کمک فنی مورد نظر، تعداد متعلمان و سایر شرایط مربوط به آموزش‌های حرفه‌ای نیروی انسانی باید پیش‌بینی شود (کریسر، ۱۹۹۰، ص ۱۵۰ و پاین چود، ۲۰۰۲، ص ۱۹۵).

در قراردادهای بین‌المللی لیسانس، ممکن است ارائه‌ی کمک‌های فنی از طریق فرستادن نمایندگان لیسانس‌دهنده به کشور لیسانس‌گیرنده یا از طریق پذیرش نیروی انسانی ذی‌نفع، نزد لیسانس‌دهنده باشد. در این صورت، باید تعداد نیروی انسانی، هزینه‌ها، وظایف، حقوق و تسهیلات مربوط، هم‌چنین وظایف مربوط به اخذ ویزا و زمان لازم برای این کار و اخذ مجوزهای دولتی برای فعالیت پیش‌بینی شود. علاوه بر این، اگر نیروی انسانی متخصص لیسانس‌دهنده یا ذی‌نفع می‌خواهند از کشورهای همدیگر دیدن کنند، باید پیش‌بینی شود که هزینه‌های مذکور را چه کسی باید بپردازد (ریچارد، ۱۹۹۵، ص ۱۶). پیش‌بینی تعهد ارائه‌ی کمک فنی و آموزش‌های حرفه‌ای، به‌ویژه برای کشورهای جهان سوم، تأکید می‌شود؛ زیرا آنها باید خودشان آموزش‌های لازم را در زمینه‌ی فن مورد نظر به دست بیاورند و به صادرکننده‌ی تکنولوژی وابسته نشوند.

۳. انتقال دانش فنی: گاهی طرفین در عقد لیسانس اختراع، پیش‌بینی می‌کنند که لیسانس‌دهنده، دانش فنی مربوط را نیز منتقل کند که گاهی تمام قواعد مربوط به قرارداد خالص انتقال دانش فنی در این فرض هم جاری است که معمولاً شرط رازداری و عدم بهره‌برداری از دانش فنی پس از انقضای مدت قرارداد پیش‌بینی می‌شود. اما اگر متعاقبین چنین تعهدی را در قرارداد لیسانس پیش‌بینی نکنند، گاهی اوضاع و احوال به گونه‌ای است که از قصد طرفین می‌توان تعهد به ارائه‌ی کمک فنی و انتقال دانش فنی را پذیرفت، بنابراین رد چنین درخواستی از ناحیه لیسانس‌دهنده به معنای نقض تعهد قراردادی است؛ زیرا، تعهدات باید با حسن نیت اجرا شوند و عدم رعایت آن نقض تعهد محسوب می‌شود (چوان، ۱۹۹۰، ص ۶۴۰).

از سوی دیگر می‌توان گفت که توصیف اختراع که در خود ورقه‌ی اختراع، شرایط قانونی و کاربردهای اختراع و غیره... ذکر شده است (کافی است و بنابراین، دارنده‌ی اختراع تعهدی در قبال به‌کارگیری اختراع ندارد. اما سؤال این است که آیا واگذارنده نباید در مواردی که می‌تواند شرایط بهره‌برداری مطلوب از اختراع را برای ذی‌نفع فراهم سازد، به او

دانش فنی مربوط را هم منتقل کند؟ در جواب می‌توان به اجرای اصل حسن نیت در قراردادهای استناد کرد، به‌ویژه در موردی که لیسانس‌گیرنده تازه‌کار و ناوارد باشد و جز با انتقال دانش فنی مربوط نتواند از اختراع بهره‌برداری کند، می‌توان چنین تعهدی ضمنی را پذیرفت.

۲-۱-۲. تعهد تضمین

۱. **وضعیت حقوقی ورقه‌ی اختراع:** لیسانس‌گیرنده‌ها باید دقیقاً از وضعیت حقوقی ورقه‌ی اختراع اطلاع داشته باشند. آنها باید بدانند که آیا ورقه‌ی اختراع دولتی صادر شده یا هنوز در مرحله‌ی بررسی است؛ زیرا استفاده از آن در آینده به وضعیت حقوقی ورقه‌ی اختراع بستگی دارد. برای این امر در برخی کشورها تمهیداتی اندیشیده شده است؛ برای مثال در لاهه، ذی‌نفع می‌تواند از مؤسسه‌ی بین‌المللی اختراعات و در فرانسه از مؤسسه‌ی ملی مالکیت صنعتی استعمال کند (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۷۲).

بنابراین، اولین تضمینی که لیسانس‌دهنده باید بکند این است که ورقه‌ی اختراع صادر شده و معتبر باشد. البته ممکن است ورقه‌ی اختراع هنوز صادر نشده و در حد تقاضانامه باشد که در این صورت باید واگذارنده وضعیت حقوقی دقیق ورقه‌ی اختراع را اطلاع دهد. اگر ورقه‌ی اختراع صادر شده باشد، تضمین واگذارنده این است که حق بلامنازعی بر آن دارد و در رهن و گرو طلب اشخاص ثالث نیست و اگر حق مقدمی بر ورقه‌ی اختراع وجود داشته باشد، باید ذی‌نفع مطلع شود.

ویژگی اساسی ورقه‌های اختراع این است که تنها در کشوری معتبرند که در آن به ثبت رسیده باشند؛ بنابراین تضمین واگذارنده نسبت به وضعیت حقوقی ورقه‌ی اختراع تعهد وی به ثبت آن در کشوری است که به آن لیسانس داده است. هزینه‌های نگه‌داری ورقه‌ی اختراع بر عهده‌ی لیسانس‌دهنده است. با وجود این، در قرارداد لیسانس انحصاری، واگذارنده می‌تواند از ذی‌نفع بخواهد که او هزینه‌های نگه‌داری را بپردازد (UNIDO، ۱۹۹۶، ص ۴). واگذارنده درباره‌ی عیوب مادی، یعنی عیوبی که به خود اختراع مربوط می‌شود (مانند: خطر آتش‌سوزی و عدم امکان حصول نتایج مورد نظر و غیره) مسئول است که به موجب این، متعهد باید خسارتی را که به ذی‌نفع وارد می‌شود جبران کند. در مواردی که خسارت‌هایی به دلیل عیب طراحی یا عیوب مادی در اختراع به اشخاص ثالث می‌رسد،

ذی‌نفع پس از جبران خسارت حق رجوع به مالک اختراع را دارد (چوان، ۱۹۹۰، ص ۳۱۵ و پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۶۰۲).

۲. کاربرد فنی و مفید بودن اختراع: به طور کلی گرایش جدید این است که لیسانس‌دهنده کاربرد فنی و مفید بودن اختراع را تضمین کرده ولی مسئول بازده تجاری محصولات ساخته‌شده از آن نیست. با وجود این، چون قراردادهای لیسانس تابع اصل آزادی قراردادی‌اند، تعهدات لیسانس‌دهنده به طور عمده در قرارداد پیش‌بینی می‌شود.

در بسیاری موارد، لیسانس‌گیرنده‌ها از استفاده‌ی فنی اختراع آگاهی ندارند و به گفته‌های لیسانس‌دهنده اعتماد می‌کنند و آنها باید کاربرد و استفاده‌ی فنی اختراع خود را تضمین کنند، اما اگر در قرارداد، تضمین مربوط به کاربرد فنی و مفید بودن اختراع پیش‌بینی نشود، در دکتترین حقوقی و رویه‌ی قضایی پاسخ‌های متفاوتی وجود دارد که گاهی دادگاه‌ها آن را از شروط ضمنی تلقی می‌کنند (UNIDO، ۱۹۹۶، ص ۴). و به عقیده برخی حقوق‌دانان در هر صورت، دارنده‌ی اختراع، کاربرد فنی اختراع را تضمین می‌کند و این تضمین به طور طبیعی ناشی از تضمین عیوب پنهانی است (چوان، ۱۹۹۰، ص ۳۱۶).

در انتقال دانش فنی نیز لیسانس‌دهنده ممکن است تضمین کند که دانش فنی او برای پاره‌ای از نیازهای تکنولوژیکی لیسانس‌گیرنده مفید و مناسب است. تضمین مفید بودن نه تنها به طور ضمنی دلالت بر کارایی تکنولوژی دارد، بلکه بدین معناست که از لحاظ فنی هم مناسب است. ولی به معنای تضمین نتایج ناشی از استفاده از آن نیست (UNIDO، ۱۹۹۶، ص ۷).

۳. ارزش تجاری و راندمان اختراع: گفته شده که دارنده‌ی اختراع نسبت به ارزش تجاری و راندمان اختراع تعهدی ندارد (چوان، ۱۹۹۰، ص ۳۱۷)؛ زیرا مالک اختراع، معیار نوعی در اختیار ندارد که بتواند موفقیت تجاری اختراع را تضمین کند. در واقع، در قرارداد لیسانس همواره یک عنصر احتمالی وجود دارد که امکان فروش، ربطی به تحقق شرایط فنی ندارد، بلکه به طور کامل به عوامل اقتصادی و مقتضیات صنعتی جامعه بستگی دارد؛ بنابراین ارزیابی ارزش تجاری آسان نیست؛ زیرا به عوامل سنجش‌ناپذیر و محاسبه‌نشده‌ی، مانند واکنش بازار به محصول یا فرایند جدید، مقتضیات تولید صنعتی، ابزارهای جای‌گزین و غیره وابسته است. بدون تردید تضمین ارزش تجاری غیرممکن است؛ زیرا همواره میزان سوددهی پس از بهره‌برداری مشخص می‌شود (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۷۷). با وجود این، گفته شده است که هیچ معنی وجود ندارد که لیسانس‌دهنده بتواند شرط خلاف کند و بررسی و تست اعتبار اقتصادی ممکن است با توجه به رویانته‌های پرداختی صورت گیرد؛ مثلاً اگر

روایاتی‌های حداقلی پیش‌بینی شود، ولی نتایج تجاری نشان دهد که حتی ارزش اقتصادی اختراع به روایاتی‌های حداقل نیز نمی‌رسد، لیسانس‌گیرنده می‌تواند قرارداد را خاتمه دهد (UNIDO، ۱۹۹۶، ص ۵).

در انتقال دانش فنی، تضمین ضمنی نتایج استفاده از آن وجود ندارد و باید به صراحت در قرارداد پیش‌بینی شود، اما اگر لیسانس‌دهنده تضمین کند که ذی‌نفع با استفاده از دانش فنی مورد نظر به نتایج خاصی دست می‌یابد، این تضمین به طور ضمنی دلالت بر تضمین درآمد و سود اقتصادی دارد (همان، ص ۷).

۴. جعل و تقلب: ممکن است لیسانس‌گیرنده با جعل و تقلب اشخاص ثالث مواجه شود و اصولاً اقامه‌ی دعوی جعل و تقلب بر عهده‌ی مالک اختراع است که باید در برابر جاعلین اقدام کند (پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۶۴۵).

معمولاً لیسانس‌دهنده در سرزمینی که به آن تکنولوژی صادر می‌کند حضور ندارد و بنابراین لیسانس‌گیرنده است که با جعل و غصب حقوق مالکیت صنعتی در سرزمین خودش مواجه می‌شود و نفع وی در این است که از تکنولوژی در کشور خود حمایت کند؛ زیرا باید برای تکنولوژی جعل شده هزینه بپردازد؛ لذا باید در قرارداد پیش‌بینی شود که لیسانس‌گیرنده یک مراقبت معقول و متعارفی در بازار داشته باشد و به محض این‌که از جعل تکنولوژی مطلع شد، به طور کامل به واگذارنده اطلاع دهد تا وی خودش بتواند آن را حفظ کند. باید در قرارداد پیش‌بینی شود که آیا تنها لیسانس‌دهنده باید چنین تکالیفی را انجام دهد یا ذی‌نفع هم می‌تواند؛ مثلاً در دادگاه‌ها دعوی جعل و تقلب اقامه کند و یا به دفاع از حق بپردازد و یا طرف قراردادی‌اش را ملزم به چنین تکلیفی کند (پاین چود، ۲۰۰۲، ص ۵۲؛ کرییر، ۱۹۹۰، ص ۲۲ و ریحارد، ۱۹۹۵، ص ۱۷).

گاهی فعالیت‌هایی که در پرتو اختراع صورت می‌گیرد موجب نقض حقوق اشخاص ثالث می‌شود. از آن‌جا که لیسانس‌دهنده نمی‌تواند ماهیت فعالیت‌های لیسانس‌گیرنده را پیش‌بینی و آن را کنترل کند، معمولاً از بپذیرش تعهد و تضمین پاسخ‌گویی به ادعاهای اشخاص ثالث خودداری می‌کند. با وجود این، در مواردی که لیسانس‌گیرنده اطلاعات فنی یا تکنولوژی را بدون تغییر اساسی مورد استفاده قرار دهد، لیسانس‌دهنده می‌پذیرد که از دعوی نقض حقوق علیه ذی‌نفع دفاع کند و ذی‌نفع نیز وظیفه دارد اقامه‌ی دعوا علیه خودش را به طرف قراردادی‌اش اطلاع دهد تا او فرصت دفاع داشته باشد (UNIDO، ۱۹۹۶، ص ۵).

۲-۲. تعهدات لیسانس‌گیرنده

۲-۲-۱. تعهد به بهره‌برداری: لیسانس‌گیرنده متعهد به بهره‌برداری از اختراع واگذار شده است که این تعهد هم‌چنین در فرضی که قرارداد لیسانس غیرانحصاری باشد وجود دارد (چوان، ۱۹۹۰، ص ۳۳۱). توجیه تعهد بهره‌برداری به این صورت است که دارنده‌ی ورقه‌ی اختراع خودش ملزم به بهره‌برداری از اختراع است. در واقع، برای این‌که دچار ضمانت اجرای ماده‌ی ۳۷ قانون ثبت علائم و اختراعات نشود، باید اختراع خود را به کار گیرد، زیرا به موجب بند ۴ ماده‌ی مذکور، هرگاه اختراع مورد استفاده قرار نگیرد، هر ذی‌نفعی می‌تواند تقاضای صدور حکم بطلان ورقه‌ی اختراع را بنماید و لذا تعهد مذکور با عقد لیسانس به ذی‌نفع منتقل می‌شود و هزینه‌هایی که او پرداخت می‌کند، به دلیل بهره‌برداری از اختراع است؛ به بیان دیگر، بهره‌برداری از اختراع تنها یک حق نیست، بلکه در عین حال تکلیف هم هست و این تکلیف ساخته و پرداخته‌ی رویه‌ی قضایی و دکترین حقوقی در فرانسه و سوییس است (پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۹۹ و چوان، ۱۹۹۰، ص ۳۳۱ و ۱۰۸۸).

تعهد به بهره‌برداری، به‌ویژه در موردی که پرداخت رояلتی‌ها به صورت درصدی از میزان فروش و متناسب با میزان درآمد لیسانس‌گیرنده تعیین می‌شود، تشدید می‌گردد که معمولاً شرط کنترل پیش‌بینی می‌شود تا لیسانس‌دهنده مطمئن شود گزارش‌های ذی‌نفع، درست است.

در عقد لیسانس علامت تجاری هم، تکلیف به بهره‌برداری و استفاده از علامت مورد نظر وجود دارد؛ زیرا برای این‌که علامت ارزش تجاری‌اش را حفظ کند، به‌ویژه در فرضی که خود مالک از آن بهره‌برداری نمی‌کند، باید مورد استفاده قرار گیرد. ذی‌نفع هم باید از علامت تجاری طبق شرایط قرارداد استفاده کند و هر نوع استفاده‌ی خارج از شرایط قراردادی، جعل و تقلب محسوب می‌شود.

در لیسانس علامت تجاری، برای حفظ ارزش تجاری علامت، کیفیت محصولات پیش‌بینی می‌شود تا از کیفیت محصولات لیسانس‌دهنده (مثلاً در مورد عطرها) پایین‌تر نباشد و به همین منظور ویژگی‌های حداقلی کیفیت پیش‌بینی می‌شود که برای حسن اجرای این شرط، مالک ابزارهایی را برای کنترل این شروط برای خود حفظ می‌کند (چوان، ۱۹۹۰، ص ۱۰۸۸).

در قرارداد لیسانس دانش فنی که تأدیه‌ی هزینه به صورت اقساطی است، معمولاً تعهد ذی‌نفع به بهره‌برداری از دانش فنی در مدت پرداخت اقساط و برای رسیدن به سود و بازده

حداقل و حفظ استاندارد کیفیت محصولات پیش‌بینی می‌شود. گاهی لیسانس‌دهنده به ذی‌نفع اجازه می‌دهد که از علامت تجارتي او نیز استفاده کند که باید استانداردهای کیفیت محصول را حفظ کند. در قرارداد باید راه‌های دستیابی لیسانس‌دهنده به اطمینان از اجرای تعهدات ذی‌نفع و اعمال نظارت کیفی و بازرسی از محصولات او، با امکان منع وی از ادامه‌ی فروش با علامت تجارتي او برای محصولاتی که از استانداردهای کیفی پایینی برخوردارند، پیش‌بینی شود؛ زیرا نشان دادن استفاده از دانش فنی لیسانس‌دهنده بر روی محصول، به شهرت و اعتبار او لطمه می‌زند و گاهی پیش‌بینی می‌شود که اگر در زمان‌های تعیین شده به استاندارد لازم نرسد، قرارداد خاتمه یابد (UNIDO, ۱۹۹۶).

نکته‌ی دیگری که در مورد بهره‌برداری باید ذکر کرد این است که بهره‌برداری از موضوع عقد لیسانس جنبه‌ی شخصی دارد و قائم به شخصیت لیسانس‌گیرنده است و به همین دلیل، لیسانس‌گیرنده جز در صورتی که در قرارداد پیش‌بینی شده باشد، حق ندارد «تحت لیسانس»^۱ بدهد و از این حیث تفاوتی در قراردادهای ملی و بین‌المللی لیسانس وجود ندارد. بنابراین، باید در قرارداد پیش‌بینی شود که آیا لیسانس‌گیرنده می‌تواند «تحت لیسانس» بدهد یا نه و گاهی واگذاری چنین حقی به ذی‌نفع، برحسب کشور مربوطه ممکن است منجر به بی‌کیفیتی محصولات مالک تکنولوژی شود و لذا او می‌تواند این حق را برای خود در قرارداد محفوظ نگه دارد که در جریان مذاکرات مربوط به «تحت لیسانس» شرکت کند (کریر، ۱۹۹۰، ص ۱۵؛ پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۶۵۳-۷۷۲؛ UNECE، ۲۰۰۳، ص ۴ و جوان، ۱۹۹۰، ص ۳۳۵) و این امر یکی از تفاوت‌های عقد اجاره با قرارداد لیسانس است که در قرارداد اجاره، مستأجر جز در صورت شرط خلاف، می‌تواند مورد اجاره را به دیگری واگذار کند (ماده ۴۷۴ ق.م.) در حالیکه چنین حقی در قرارداد لیسانسی باید پیش‌بینی شود.

۲-۲-۲. پرداخت رویال‌تی (هزینه): پرداخت هزینه‌ی تکنولوژی مورد نظر ممکن است به صورت پولی باشد یا غیرپولی؛ مثلاً در لیسانس دانش فنی، ممکن است لیسانس‌دهنده بخواهد به دانش فنی لیسانس‌گیرنده دست یابد یا به صورت عرضه‌ی برخی کالاها یا کمک فنی و غیره هزینه را دریافت کند. اگر پرداخت هزینه‌ی تکنولوژی به صورت پولی صورت گیرد، معمولاً در قرارداد، زمان، مکان و روش پرداخت، نوع پولی که باید پرداخت شود، امکان تغییر نوع پول، مالیات و غیره را پیش‌بینی می‌کنند (UNECE، ۲۰۰۳، ص ۱۱).

پرداخت هزینه به صورت پول ممکن است به صورت مبلغی مقطوع و یا اقساط متغیر

باشد که میزان آن بستگی به بهره‌برداری از تکنولوژی دارد و یا ممکن است ترکیبی از این دو شیوه باشد. پرداخت هزینه‌ی تکنولوژی به صورت مقطوع نیز ممکن است به صورت واحد و یک جا و یا به صورت اقساط از پیش تعیین شده باشد که این اقساط نیز ممکن است مبلغ ثابت، افزایشی یا کاهششی در دوره‌های متفاوت داشته باشد.

با وجود این، در بیشتر قراردادهای انتقال تکنولوژی، هزینه به صورت درصد تعیین می‌شود که معمولاً مبلغی هم بابت حق ورود به هنگام امضای قرارداد گرفته می‌شود (کریپر، ۱۹۹۰، ص ۱۸ و پابن چود، ۲۰۰۲، ص ۲۳).

اگر لیسانس‌گیرنده می‌ترسد که با استفاده از تکنولوژی مورد نظر به اهداف و نتایج قراردادی نرسد، بهترین راه این است که پرداخت هزینه‌ی تکنولوژی با استفاده از روش «میزان فروش و یا حجم تولید» صورت گیرد تا تعادل بین رویالتی‌ها و رسیدن به اهداف مورد نظر برقرار شود.

گاهی در قرارداد لیسانس، بدون توجه به نتایج به دست آمده از تکنولوژی مورد نظر به وسیله‌ی ذی‌نفع و صرف نظر از این‌که او توانسته باشد با استفاده از تکنولوژی لیسانس‌دهنده به نتایج پیش‌بینی شده برسد یا نه، پرداخت حداقل یا حداکثر رویالتی پیش‌بینی می‌شود که یک تعهد به نتیجه است و ذی‌نفع در هر صورت باید آن را بپردازد.

معمولاً زمان پرداخت هزینه و رویالتی ممکن است به طرق زیر پیش‌بینی شود:

(۱) زمان پرداخت رویالتی‌ها وقتی است که محصولی که در آن تکنولوژی به کار رفته تولید و یا ساخته شود.

(۲) زمان پرداخت رویالتی‌ها وقتی است که کالاهای تولیدی از تکنولوژی مورد نظر، به مشتری تحویل داده می‌شود یا وقتی که مشتری دینش را ادا می‌کند یا پایان سال و غیره است (UNECE، ۲۰۰۳، ص ۱۲).

۲-۲-۳. تعهد به عدم رقابت: این تعهد در دو زمان مطالعه می‌شود؛ یعنی در زمان اجرای قرارداد و پس از انقضای مدت قرارداد؛ زیرا مرسوم است که در قرارداد شرط می‌شود و لیسانس‌گیرنده ملزم می‌شود که به هیچ عنوانی، چه مستقیم و چه غیر مستقیم، محصولات یا خدماتی که جنبه‌ی رقابتی با محصولات و خدمات لیسانس‌دهنده دارد، به بازار عرضه نکند (کریپر، ۱۹۹۰، ص ۱۴). گاهی چنین شرطی فراتر از حق راجع به اختراع است؛ زیرا لیسانس‌گیرنده نمی‌تواند از اختراع دیگری که ورقه‌ی اختراع هم ندارد، ولی در حوزه و قلمرو اختراع موضوع عقد لیسانس قرار می‌گیرد، استفاده کند. بنابراین، تعریف محصولات یا فرایندهایی که همان کارکردهای موضوع عقد لیسانس را داشته باشند، بسیار اهمیت دارد

و اگر ذی نفع خلاف تعهد مذکور عمل کند، نه تنها تعهد قراردادی را نقض کرده بلکه مرتکب جرم و تقلب نیز شده است (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۲۰۲).

۲-۲-۴. شرط تهیه مواد از لیسانس دهنده^۱: توافقی است که دریافت‌کننده‌ی تکنولوژی متعهد می‌شود محصولات دیگری را نیز از لیسانس‌دهنده خریداری کند. این توافق‌ها معمولاً در قراردادهای بزرگ لیسانس وجود دارد که لیسانس‌گیرنده ملتزم می‌شود محصولات دیگری از لیسانس‌دهنده خریداری کند (پالوت و زلینسکی، ۲۰۰۰، ص ۲۱). به موجب این شرط، دارنده‌ی تکنولوژی، حق تهیه‌ی تمام یا بخشی از مواد لازم برای بهره‌برداری از موضوع عقد لیسانس را برای خودش حفظ می‌کند. اگر اصل شرط قابل نکوهش باشد، برخی قوانین ضد تراست و قوانین رقابتی با آن مخالف هستند، اما در برخی اوقات فواید عمده‌ای دارد؛ مثلاً وقتی که قطعات یا مواد لازم برای بهره‌برداری از تکنولوژی را فقط لیسانس‌دهنده در اختیار دارد، هر چند فاقد ورقه‌ی اختراع باشد، در این صورت ذی نفع چاره‌ای ندارد جز این که کیفیت قراردادی محصول را حفظ کند، زیرا مرسوم است که صاحب تکنولوژی حق فراخواندن محصول از بازار یا از بین بردن انبار محصولاتی که کیفیت قراردادی را نداشته باشند، برای خودش حفظ می‌کند (مدیانو، ۱۹۷۹، ص ۱۱۰).

۲-۲-۵. تعهد به رازداری: تعهد به رازداری، به‌ویژه در قرارداد لیسانس دانش فنی پیش‌بینی می‌شود. چون در قوانین ملی بسیاری از کشورها و در قوانین بین‌المللی هم به طور کامل از دانش فنی حمایت نشده است؛ لذا از آن‌جا که مالیت دانش فنی به سرنوشت آن است، بهتر است که طرفین قرارداد شرط رازداری را پیش‌بینی کنند تا بدین وسیله از افشای آن جلوگیری شود. هم‌چنین ذی نفع باید متعهد شود که پس از انقضای مدت قرارداد، دیگر از آن استفاده نکند؛ زیرا استرداد موضوع قرارداد در قرارداد لیسانس دانش فنی، برخلاف سایر قراردادهای ممکن نیست و همان‌طور که قبلاً هم اشاره شد، دانش فنی برگشت‌دادنی نیست (نمی‌توان از ذی نفع خواست که دانش فنی مورد نظر را فراموش کند)، ولی می‌توان شرط کرد که لیسانس‌گیرنده پس از انقضای قرارداد حق بهره‌برداری از دانش فنی مورد نظر را نداشته باشد و در صورت تخلف هم، وجه التزامی پیش‌بینی شود تا ذی نفع از آن استفاده نکند و اگر چنین شرطی در قرارداد لیسانس دانش فنی، پیش‌بینی نشده باشد، لیسانس‌دهنده نمی‌تواند ذی نفع را از استفاده‌ی دانش فنی مورد نظر منع کند (پل لود - دیولاین، ۱۹۹۹، ص ۷۷۷).

1. I. L'obligation d'apvisionnement (tie-in or tying clause)

نتیجه

قرارداد لیسانس تکنولوژی، خالص‌ترین قرارداد در زمینه انتقال فناوری به سایر کشورهاست. گاهی انتقال تکنولوژی و به ویژه دانش فنی در کنار سایر قراردادهای بین‌المللی مانند فرانشیز، بی. او. تی، جوینت وینچر، بای‌بک و غیره صورت می‌گیرد که لیسانس مختلط تکنولوژی گفته می‌شود و گاهی هم تکنولوژی به طور مستقل موضوع قرارداد است که قرارداد خالص لیسانس گفته می‌شود.

در رابطه با ماهیت حقوقی قرارداد لیسانس دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. به طوری که در حقوق فرانسه و مصر آن را به عقد اجاره توصیف و مقررات قانون مدنی در مبحث عقد اجاره را حاکم می‌دانند و در حقوق برخی کشورها مثل کشورهای کامن‌لو و سوئیس، قرارداد لیسانس را یک عقد آزاد دانسته که مفاد و تعهدات طرفین نیز تابع اصل آزادی قراردادی است. در حقوق ایران، عقد لیسانس را نمی‌توان؛ هیچ‌کدام از عقود معین قانون مدنی تطبیق داد که به نظر می‌رسد یک عقد آزاد و تابع ماده ۱۰ قانون مدنی است.

با وجود این، در زمینه بین‌المللی و قراردادهای بین‌المللی لیسانس، ماهیت قرارداد لیسانس چندان اهمیت ندارد و حقوق و تعهدات طرفین تابع اصل آزادی قراردادی است، اما اگر قرارداد نیاز به تفسیر داشته باشد، قاضی مقررات تکمیلی قانون حاکم را به کار خواهد گرفت و برای مثال اگر قانون فرانسه حاکم باشد، قاضی فرانسوی مقررات مندرج در مبحث عقد اجاره را به قرارداد لیسانس هم سرایت خواهد داد.

به طور خلاصه، واردات تکنولوژی به کشورهای در حال توسعه و به ویژه ایران ضروری است و می‌توان به فناوری جدید، بدون هزینه تحقیقات و سایر هزینه‌ها دست یافت، به ویژه که در قانون تشویق سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۸۱ از حق اختراع، دانش فنی، علائم تجاری و خدمات تخصصی به عنوان سرمایه خارجی نام برده شده است (بند «د» ماده «۱» قانون مذکور)؛ ولی پیشنهاد می‌شود که در انعقاد قراردادهای لیسانس، شرط آموزش نیروی انسانی ایرانی نیز پیش‌بینی شود تا این نیروها بتوانند در آینده تکنولوژی مورد نظر را به دست آورده و مستقل شوند.

فهرست منابع و مأخذ

مجموعه قوانین و مقررات حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، هنرمندان و مخترعین، ریاست جمهوری، ۱۳۸۲.

EC Competition rules relating to technology transfer agreements, 2003/c235/04.

Chavanne, A et Burst, J(1990), *Droit de la propriete industrielle*, 3ed, 1990, dalloz.

Pollaude-Dulian, F(1990), *Droit de la propriete industriel*, montchrestien, paris.

Carriere, l(1990), *Transfer de technologie*. at/www.robic.capar.

Puinchaud, f(2002), *Les transferts de technologie et leurs clauses principales dans le cadre de contrat de licene*, at: WWW.ROBIC.CA.

UNIDO(1996), *United nations manual on technology transfer negotiation*. vienna:unido.

UNIDO(1996), *Warranties in technology tranfer transactions* (training manual on technology transfer by united nations industrial development, organization).

Pollot, la and zielinski, d(2000), *International licensing issues*, at: www.hahnlaw.com

Painchaud, F and koutsogiannis, p(1998), *Problematic clauses in the drafting of licensing agreements*, at: WWW.ROBIC

Richard (H) et carriere, L(1995), *Le contrat de licence: ses clauses principales et la gestion de risques*, at: WWW.ROBIC.CA

Leger (J), *Effets de la nullite des brevets ou marques sur la validite des contrats de licence*, 1990, At: www.robic.ca

United nations Economic commission for Europe (UNECE) (2003). *Licensing (patent, trademark and know-how)*, at: <http://www.unece.org/welcomef.Htm>

Sirgany, D(1978), *Les brevets d invention en egypte*, Bulac, le Caire.

Robier, p(1952), *Le Droit de la propriete industrielle*, T.I.

Modianno, givanna(1995), *Le contrat de licence*, these.

Gikas, Nicolas(1995), *International licensing of intellectual property: promise and risk*, at: grove.ufl.edu/techlaw/vol1,1/gikkas.html

Cod de la propriete intellectuelle francaise

UNCTAD/WTO(2001), *negotiation and drafting patent licensing contracts under the Trips agreement*, at: www.intracen.org

Gordon F. Henderson(1970), *putent licensing: problems from the imprecision of the English Language*, 4. ttawa review)